

ΕΦΗΒΕΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΠΟΡΕΙΑ ΓΙΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ Ανάλυση περίπτωσης¹

Τσιάντη Βάσω²

*«Αν θες να μάθεις
τι βρίσκεται πίσω απ' αυτά τα κρύα μάτια,
πρέπει να διαπεράσεις αυτή τη μεταμφίηση».*

Στις σελίδες που ακολουθούν περιγράφεται η πορεία της «συνάντησης» ενός 15χρονου έφηβου που παρουσίασε αντικοινωνική συμπεριφορά με την κοινωνική λειτουργό. Με τον όρο «συνάντηση» εννοείται η δημιουργία συναισθηματικής επαφής (*rapport*). Η σχέση εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε μεταξύ τους βοήθησε το νεαρό έφηβο να εκφράσει το πρόβλημά του και να βγει από το αδιέξοδο που τον οδήγησαν οι εσωτερικές συγκρούσεις και η πίεση που ένοιωθε μέσα του.

Παραπομπή - ιστορικό

Η παραπομπή του Sebastian στην Υπηρεσία μου έγινε τηλεφωνικά, από συνάδελφο, περίπου δύο εβδομάδες πριν από την πρώτη συνάντηση μαζί του. Μου δόθηκε ένα σύντομο ιστορικό και συγχρόνως το αίτημα της συναδέλφου.

Για τέσσερις περίπου μήνες στο Οικοτροφείο που εργαζόταν η συνάδελφος, φιλοξενούσαν ένα 15χρονο Αμερικανό τον οποίο συνέλαβε η αστυνομία, όταν μαζί με δύο άλλους συνομηλίκους του (Ελληνες) μπήκαν σ' ένα διαμέρισμα κι έκλεψαν κοσμήματα και λεφτά. Επίσης ο Sebastian την ώρα της σύλληψης κρατούσε ένα μαχαίρι 23 εκ., το οποίο θεωρείται φονικό όργανο. Ο Sebastian μετά τη σύλληψή του και μέχρι να ορισθεί η δικάσιμη τοποθετήθηκε στο Οικοτροφείο επειδή ήταν ανήλικος. Όπως δήλωσε στην Αστυνομία του είχαν κλέψει το διαβατήριό του. Η συνάδελφος μου ανέφερε ακόμη ότι για τέσσερις μήνες δεν έδινε στοιχεία για την οικογένειά του στην Αμερική, ούτε στην ίδια, αλλά ούτε και στην Πρεσβεία του όπου οδηγήθηκε. Μόνο τις τελευταίες μέρες πριν το τηλεφώνημά της στην Υπηρεσία μου, έδωσε ορισμένα στοιχεία, όπως το όνομα του πατέρα του και το όνομα του «ράντζου» στο Texas όπου ζούσε. Η μητέρα του είχε πεθάνει από καρκίνο όταν ο Sebastian ήταν μικρός. Αυτή ήταν και η μόνη λεπτομέρεια της ζωής του που ήξερε η συνάδελφος.

-
1. Αναδημοσίευση από: Τσιάντη, Β. (1988). Εφηβεία – Κοινωνική Εργασία: Πορεία για συνάντηση, *Εκλογή Θεμάτων Κοινωνικής Εργασίας*, ΕΠΠΣΚΕ, 78/1988, σελ.127-143.
 2. Η Βάσω Τσιάντη είναι κοινωνική λειτουργός και τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο εργαζόταν στη Διεθνή Κοινωνική Υπηρεσία - Ελληνικός Κλάδος.

Σε βάρος του εκκρεμούσαν δύο δικαστικές ακροάσεις. Μία για την κλοπή και μία για κατοχή φονικού οργάνου.

Το αίτημα της συναδέλφου ήταν το εξής: Μαζί με τον Sebastian έστειλαν τηλεγράφημα στη διεύθυνση του πατέρα του γράφοντάς του να επικοινωνήσει με την Υπηρεσία μου ώστε να του εξηγηθεί το πρόβλημα που αντιμετώπιζε ο Sebastian. Ο λόγος που η συνάδελφος ενήργησε έτσι ήταν το θέμα της γλώσσας (ίσως αν έπαιρνε στο Οικοτροφείο ο πατέρας να μην μπορούσε να επικοινωνήσει) και το γεγονός ότι ως Υπηρεσία ασχολούμαστε με αλλοδαπούς.

Τη συνάδελφο αλλά και την Υπηρεσία της, προβληματίζε πολύ η περίπτωση του Sebastian. Η άρνησή του τόσους μήνες να δώσει τα στοιχεία του πατέρα του, το γεγονός ότι λόγω της γλώσσας δεν επικοινωνούσε με κανένα, το αβέβαιο μέλλον γι' αυτό τον νεαρό, τους δημιουργούσαν μεγάλο άγχος και ένταση. Βέβαια η συνάδελφος αισθανόταν τώρα κάποια ανακούφιση που τελικά της έδωσε το όνομα και τη διεύθυνση του πατέρα του στο Texas. Η επικοινωνία μαζί του ήταν η μόνη λύση. Στην πρότασή μου να δω τον Sebastian και να κουβεντιάσω μαζί του, η συνάδελφος απάντησε ότι τώρα πια ήταν θέμα ημερών· μόλις βρισκόταν ο πατέρας, η Πρεσβεία του θα ανελάμβανε τον επαναπατρισμό του και όλα θα τέλειωναν. Συζήτησα όμως μαζί της κατά πόσο θα είχε επηρεάσει τον Sebastian η απομόνωση στην οποία ζούσε για τόσους μήνες. Πράγματι μου είπε, ήταν πολύ μελαγχολικός, ίσως κάποια μέρα τον έφερνε στην Υπηρεσία μου, αλλά το κύριο θέμα ήταν η επικοινωνία με τον πατέρα. Δεν επέμεινα περισσότερο σ' αυτό το στάδιο να δω τον Sebastian μιας και η συνάδελφος δεν το έκρινε τόσο απαραίτητο. Πίστευα όμως ότι έπρεπε να δει τον Sebastian μία κοινωνική λειτουργός που μιλούσε τη γλώσσα του, ώστε να βοηθηθεί να βγει από την απομόνωσή του και εξέφρασα την άποψή μου στη συνάδελφο.

Επειδή εργαζόμουν με μερική απασχόληση ενημέρωσα τις δύο άλλες συναδέλφους για την περίπτωση και το τηλεφώνημα που περιμέναμε από τον πατέρα. Πέρασαν αρκετές μέρες περιμένοντας το τηλεφώνημα του πατέρα, που όμως δεν γινόταν. Άρχισα να ανησυχώ. Γιατί ο πατέρας έδειξε τέτοια αδιαφορία; Δεν ήξερα λεπτομέρειες για τον Sebastian, αλλά άρχισα να αισθανόμαι ότι ζούσε μια μεγάλη κρίση. Αισθανόμουν ότι έπρεπε να τον δω. Η πρόταση ήρθε τελικά από τη συνάδελφο του Οικοτροφείου. Σε τηλεφώνημά της μου είπε ότι ανησυχούσε πολύ για τον Sebastian. Ήταν πολύ μελαγχολικός και μια μέρα τον βρήκε στο δωμάτιό του μ' ένα μαχαίρι. Φοβόταν μήπως κάνει κάποια απόπειρα αυτοκτονίας. Κλείσαμε ραντεβού και θα συναντούσα τον Sebastian. Θα τον έφερνε η συνάδελφος στην Οργάνωση.

Στο μεταξύ, επικοινωνήσα με την Πρεσβεία του. Ναι, ξέρανε γι' αυτόν τον επικίνδυνο νεαρό, μου είπαν. Τον πήγε η Αστυνομία. Ειδοποίησαν μάλιστα την INTERPOL γιατί υποψιάστηκαν ότι θα ήταν μπλεγμένος σε φόνο. Ίσως γι' αυτό είπαν δεν έδινε το όνομα και τη διεύθυνση του πατέρα του. Μου τονίστηκε ότι φαίνεται πανέξυπνος, ότι σίγουρα είναι Αμερικανός, γιατί μιλάει άπαιστα τη γλώσσα, σε ερωτήσεις τους για την Αμερική κ.λπ., απαντούσε σαν γνήσιος Αμερικανός. Τους

πληροφόρησα ότι ο ίδιος έστειλε τηλεγράφημα στον πατέρα του και ότι θα τον έβλεπα. Μου συνέστησε ο αρμόδιος να προσέχω γιατί αυτοί οι νεαροί διεθνείς εγκληματίες είναι πολύ επικίνδυνοι. Είπα ότι θα τους ενημέρωνα μόλις τον συναντούσα μιας κι ήταν Αμερικανός υπήκοος.

Συζητήσαμε την περίπτωση στο επιστημονικό συμβούλιο κι όλοι οι συνάδελφοι ήταν το ίδιο προβληματισμένοι με μένα σχετικά με το τι να συνέβαινε με τον Sebastian και με το τι θα μπορούσαμε ως Οργάνωση να κάνουμε περισσότερο. Ανέφερα ότι θα έβλεπα τον Sebastian και θα τους ενημέρωνα.

Στα πλαίσια της Διακρατικής Κοινωνικής Εργασίας που εφαρμόζουμε στην Οργάνωσή μου, θα μπορούσα να στείλω telex στη συνάδελφο του Κλάδου μας στην Αμερική ώστε να κινητοποιήσει την Υπηρεσία Ανηλίκων της περιοχής του και μία κοινωνική λειτουργός της να επικοινωνήσει με τον πατέρα του. Αλλά αυτή δεν ήταν η επιλογή μου εκείνη τη στιγμή.

Ήθελα πρώτα να τον δω και για «θεραπευτικούς λόγους» να τον εμπλέξω στον προγραμματισμό για τον εαυτό του και το πολύ κοντινό μέλλον του. Εξάλλου σε δυο μέρες θα έβλεπα τον Sebastian.

Προβληματισμός σε θεωρητικό επίπεδο

Αν και δεν ήξερα λεπτομέρειες για τη ζωή του Sebastian, δύο κυρίως σημεία με προβλημάτισαν σε θεωρητικό επίπεδο πριν ακόμη τον συναντήσω. Η ηλικία του και οι πράξεις του.

α) Η ηλικία του

Ο Sebastian ήταν έφηβος. Ο Meyerson (1975) πολύ παραστατικά αναφέρει ότι τους έφηβους μέσα στην πορεία τους για ωρίμανση, μέχρι να μπορέσουν να βρουν την ψυχοσεξουαλική και κοινωνική τους ταυτότητα, απασχολούν τρία κυρίως ερωτήματα, που τις πιο πολλές φορές κινούνται σε ασυνείδητο επίπεδο: «Τί μου συμβαίνει; Ποιός είμαι; → Αυτός είμαι».

«Τί μου συμβαίνει;» είναι το πρώτο ερώτημα στην αρχή της εφηβείας και σχετίζεται με τις φυσικές (σωματικές) και συναισθηματικές αλλαγές που τους συμβαίνουν.

«Ποιός είμαι;» είναι το δεύτερο ερώτημα που βασανίζει τον έφηβο, στη μέση εφηβεία. Η εσωτερική αγωνία που περνά για να μπορέσει να βρει τον εαυτό του, σ' αυτό το στάδιο, είναι πολλές φορές βασανιστική. Συγκρούσεις με τους γονείς, αμφιθυμία, απόρριψη του κάθε κατεστημένου, σύγχυση, εξιδανικεύσεις αλλά και απομυθοποιήσεις, πράξεις παρορμητικές, λύπη, πόνος είναι μερικά από τα φυσιολογικά συναισθήματα που βιώνει ο έφηβος. Το πώς θα διεργαστεί μέσα του όλα αυτά τα συναισθήματα εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Π.χ. από το πόσο το περιβάλλον του (οικογενειακό, κοινωνικό, σχολικό) είναι «αρκετά διευκολυντικό και υποστηρικτικό» ώστε να τον αντέξει και να τον καταλάβει. Ακόμη το πώς ο ίδιος ο έφηβος έχει βιώσει τις προηγούμενες φάσεις της ανάπτυξής του, το πώς έχει λύσει τις συγκρούσεις του, πώς έχει δομηθεί το «εγώ» του μέχρι τώρα, θα τον βοηθήσουν ή όχι να αντέξει τις δυσκολίες και την πίεση αυτού του σταδίου της

ανάπτυξης ώστε να φθάσει στο τελευταίο στάδιο της εφηβείας έχοντας την ικανότητα να πει «ΑΥΤΟΣ ΕΙΜΑΙ». Απάντηση που σημαίνει ότι ο έφηβος βρήκε κάποια ισορροπία σε σχέση με την ψυχοσεξουαλική και κοινωνική του ταυτότητα.

Ο Sebastian, όντας έφηβος, στα 16, σίγουρα ζούσε τα συναισθήματα που είχαν σχέση με το «Ποιός είμαι». Αλλά το πώς τα βίωνε και με ποια ένταση, ήταν το μεγάλο μου ερώτημα πριν ακόμη τον συναντήσω.

β) Οι πράξεις του

Ο Sebastian παρουσίαζε αντικοινωνική συμπεριφορά, έκλεψε, κρατούσε «φονικό όπλο». Ακόμη είχε φύγει από το σπίτι του. Είχε χαρακτηριστεί «παραπρωματίας». Η κοινωνία μέσω της Δικαιοσύνης θα τον έκρινε και θα τον τιμωρούσε για τις πράξεις του με στόχο να τον «συνειτίσει» και να προφυλάξει το κοινωνικό σύνολο. Αυτή ήταν μία πραγματικότητα που θα την ζούσε ο Sebastian μέσα από το δικαστήριο που θα γινόταν σε λίγες μέρες. Τι όμως τον οδήγησε σ' αυτές τις πράξεις και τι σήμαιναν αυτές οι πράξεις; Εδώ θα ήθελα να αναφέρω τι γράφει ο Winnicott (1984) για την αντικοινωνική συμπεριφορά.

...«Η αντικοινωνική τάση περιέχει μέσα της ελπίδα. Η έλλειψη ελπίδας είναι το βασικό γνώρισμα του παιδιού που έχει υποστεί αποστέρση. Σε περίοδο που το παιδί διακατέχεται από ελπίδα παρουσιάζει αντικοινωνική συμπεριφορά. Με τις πράξεις του ελπίζει να ξαναβρεί ό,τι έχασε, μία αρκετά καλή μητέρα, ένα αρκετά καλό οικογενειακό περιβάλλον, μία αρκετά καλή διαπροσωπική σχέση...».

...«Η αντικοινωνική συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από ένα στοιχείο που έχει μέσα της, και που έχει στόχο να αναγκάσει το περιβάλλον να δείξει σημασία (στον έφηβο)...».

...«Η αντικοινωνική συμπεριφορά πολλές φορές δεν είναι τίποτα άλλο από ένα S.O.S. μήνυμα (από τον έφηβο) για έλεγχο από ανθρώπους που να του δείχνουν αγάπη και που οι ίδιοι να έχουν εμπιστοσύνη στους εαυτούς τους...».

...«Το παιδί που κλέβει ένα αντικείμενο, δεν ψάχνει γι' αυτό που έκλεψε, αλλά για τη μητέρα του πάνω στην οποία αισθάνεται ότι έχει δικαιώματα...».

...«είναι ένα μήνυμα απόγνωσης...».

Ο Winnicott ακόμη αναφέρει ότι η στιγμή της ελπίδας, η στιγμή που ο παραπρωματίας με τις πράξεις του φωνάζει για βοήθεια, δεν κρατάει πολύ, γιατί το δευτερογενές κέρδος (*secondary gains*) που έχει από τις πράξεις του εύκολα τον βοηθά ώστε η αντικοινωνική συμπεριφορά να του γίνει τρόπος ζωής. «Το να καταλάβει κανείς ότι οι αντικοινωνικές πράξεις είναι έκφραση ελπίδας είναι πολύ σημαντικό για τη θεραπεία παιδιών που δείχνουν αντικοινωνική συμπεριφορά. Συχνά», αναφέρει ο Winnicott, «βλέπουμε τις στιγμές ελπίδας να χάνονται ή να εξαφανίζονται λόγω κακών χειρισμών ή έλλειψης ανεκτικότητας», αν και ο ίδιος ψυχαναλυτής έγραφε ότι «η θεραπεία για την

αντικοινωνική συμπεριφορά δεν είναι ψυχανάλυση αλλά η συνολική αντιμετώπιση της περίπτωσης, η προσπάθεια να συναντήσει κανείς και να συνταιριάσει τη στιγμή της ελπίδας».

Θεραπευτικός στόχος

Σε σχέση με το θεωρητικό πλαίσιο της σκέψης μου αναρωτιόμουν μέσα μου, πριν ακόμη τον γνωρίσω, τι εμπειρίες άραγε να έζησε στο πέρασμα των 16 χρόνων του που να τον οδήγησαν στην πραγματικότητα που ζούσε τώρα. Τι ήθελε να μεταδώσει με τις πράξεις του; Ήταν η συμπεριφορά του αυτή στιγμή ελπίδας ή τρόπος ζωής; Ήξερα πολύ λίγα για το ιστορικό του και ίσως το μόνο σημαντικό ήταν ο *θάνατος της μητέρας του* όταν ήταν μικρός.

Τι άλλο όμως να τον οδήγησε στη στέρηση της δυνατότητας να έχει - κατά τον Bowlby (1979) - μια «ασφαλή βάση» για να στραφεί σε στιγμές αδυναμίας και απόγνωσης; Ο πατέρας του με τη σιωπή του δεν τον απέρριπτε; Ο ίδιος γιατί αρνιόταν τόσους μήνες να επικοινωνήσει μαζί του; Όποιες όμως κι αν ήταν οι εμπειρίες του στο παρελθόν, όποιο κι αν ήταν το σενάριο της ζωής της, ο Sebastian τα ζούσε μέσα από τις εμπειρίες των τελευταίων μηνών. Κι αν ήθελα να τον «συναντήσω», να τον καταλάβω, να επικοινωνήσω μαζί του και να τον βοηθήσω μέσα στα πλαίσια της Κοινωνικής Εργασίας, έπρεπε να τον δώ μέσα «από το εδώ και τώρα» της πραγματικότητας που ζούσε. Ο θεραπευτικός μου στόχος, τουλάχιστον στην αρχή, ήταν η δημιουργία συναισθηματικής επαφής ώστε να μπορέσει να με εμπιστευθεί. Οι Varcherker και Muir (1975) αναφέρουν ότι *«το να καταλάβει και να ανακαλύψει κανείς τις εσωτερικές συγκρούσεις, τους φόβους και τις αγωνίες του έφηβου, τις αιτίες της αυτοκαταστροφικής και προκλητικής σε συγκρούσεις συμπεριφοράς του, δεν είναι πάντοτε εύκολο. Το να αποκτηθεί μεταξύ του έφηβου και του επαγγελματία που ασχολείται μαζί του συναισθηματική επαφή στα πλαίσια μιας σχέσης εμπιστοσύνης, είναι αυτό καθ' εαυτό η αρχή της θεραπείας της αλλαγής».*

Με όλα αυτά στη σκέψη μου, άρχιζα το ταξίδι της γνωριμίας μου με τον Sebastian έχοντας μέσα μου συναισθήματα αγωνίας αλλά και ελπίδας. Η αγωνία μου ξεπηδούσε μέσα από δεδομένα του ιστορικού του και η ελπίδα μου μέσα από μια προσωπική θέση για τα άτομα αυτής της ηλικίας. Αισθάνομαι την εφηβεία σαν περίοδο «ξαναγέννησης» και «επανόρθωσης» αν ο/η έφηβος βοηθηθεί μέσα από ένα διευκολυντικό και υποστηρικτικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, κοινωνικός περίγυρος, υπηρεσίες) να ξεπεράσει εμπειρίες και συναισθήματα που τον οδήγησαν σε κάποια προβληματική και δύσκολη κατάσταση. Αυτό βέβαια δεν είναι πάντα δυνατό να κατορθωθεί αλλά το να υπάρχει ελπίδα, πιστεύω ότι, είναι σημαντικό στην Κοινωνική Εργασία.

Κοινωνική Εργασία με τον Sebastian

Πρώτη συνέντευξη

Η μέρα της πρώτης μου συνάντησης με τον Sebastian έφθασε. Ήμουν λίγο σκεπτική σχετικά με το γεγονός ότι ο Sebastian δεν θα ερχόταν με τη δική του θέληση στην Οργάνωσή μου, θα τον έφερνε η συνάδελφος, γιατί η ίδια ανησυχούσε γι' αυτόν, όπως άλλωστε και εγώ. Θα ανταποκρινόταν θετικά σ' αυτή την «προκαθορισμένη συνάντηση»; Ο ίδιος αισθανόταν την ανάγκη γι' αυτή την επικοινωνία; Τι άραγε να περίμενε ότι θα του πρόσφερε η Υπηρεσία μου; Πόσο «αμυντικός» θα γινόταν μαζί μου; Αν και αυτοί ήταν μόνο δικοί μου προβληματισμοί, και πιθανόν να μην συνέβαιναν, είχα συναισθηματικά προετοιμαστεί για μια τέτοια αντιμετώπιση.

Συνάντησα τον Sebastian και τη συνάδελφο στο διάδρομο έξω από το γραφείο μου. Είχαν έρθει πιο νωρίς στο ραντεβού μας. Του είπα το όνομά μου και την ιδιότητά μου δίνοντάς του το χέρι. Είπε ένα «hello» με βαριά αμερικάνικη προφορά.

Απάντησε όμως στον δικό μου χαιρετισμό δίνοντάς μου κι αυτός το χέρι του. Στο πρόσωπό του νόμισα ότι διέκρινα ένα αδιόρατο ειρωνικό χαμόγελο αλλά δεν ήμουν ασίγουρη. Ο Sebastian ήταν ένας αδύνατος έφηβος μέτριου αναστήματος, με καστανά σπαστά μαλλιά, καστανά έξυπνα μάτια. Η όψη του δεν έδειχνε πολύ έντονα ότι ήταν ξένος και φαινόταν μικρότερος από 16 χρόνων. Δεν μου έδωσε την εντύπωση ενός επικίνδυνου «διεθνή εγκληματία».

Στη συνέντευξη ήταν και η συνάδελφος η οποία πραγματικά αγωνιούσε και νοιαζόταν για τον Sebastian. Πριν ακόμη αρχίσω κάποια επικοινωνία μαζί του, η συνάδελφος μου είπε ότι το πρώτο δικαστήριο για την κλοπή είχε οριστεί για μετά 4 μέρες. Η επικοινωνία με τη συνάδελφο γινόταν ελληνικά. Με τον Sebastian, αγγλικά. Κάθισε απέναντί μου στο γραφείο, σε κάποια απόσταση απ' αυτό. Δεν φαινόταν διατεθειμένος να εμπλακεί σε κάποιου είδους επικοινωνία μαζί μου. Κοπούσε κάτω και έδειχνε ότι μάλλον θεωρούσε περιττή την επίσκεψή του στην Οργάνωση.

Άρχισα τη συνέντευξη λέγοντας ότι φανταζόμουν πως θα ήταν περίεργο ίσως γι' αυτόν να βρίσκεται σε κάποια Υπηρεσία που δεν ήξερε, γι' αυτό θα ήθελα να του έλεγα λίγο για την Οργάνωσή μου, μιας και από ότι ήξερα η συνάδελφος λόγω της γλώσσας δεν ήταν εύκολο να του εξηγούσε από πριν. Του είπα λίγα λόγια για τη Διεθνή Κοινωνική Υπηρεσία, για τη διακρατική δουλειά που κάνουμε, για το πώς ασχολούμαστε με αλλοδαπούς που βρίσκονται στην Ελλάδα κι αντιμετωπίζουν διάφορες δυσκολίες, και μιας κι ο ίδιος είναι αλλοδαπός, θα μπορούσαμε ίσως μαζί να δούμε αν χρειαζόταν να γίνει κάτι. Του είπα ακόμη ότι η συνάδελφος μου έχει μιλήσει γι' αυτόν και διερωτήθηκα αν κι ο ίδιος θα ήθελε να πει δύο λόγια για τον εαυτό του. Πέρασαν μερικά δευτερόλεπτα σιωπής, τον περίμενα δίνοντάς του χρόνο, αν ήθελε να μιλήσει. Δεν αντέδρασε καθόλου στο κάλεσμά μου, κρατούσε την ίδια αδιάφορη στάση, με σκυμμένο το κεφάλι. Συνέχισα την προσπάθειά μου, λέγοντας ότι καταλάβαινα ότι ίσως ήταν δύσκολο και κουραστικό γι' αυτόν να μιλάει για πράγματα στα οποία είχε αναφερθεί κι άλλες φορές σε άλλους και που δεν είναι πολύ

ευχάριστα. Πάλι δεν μίλησε κι ακολούθησε σιωπή. Δεν υπήρχε καμιά κίνηση από μέρους του αλλά έπρεπε να ακολουθήσω τον ρυθμό του, όσο αργός κι αν ήταν. Ο ρόλος μου δεν ήταν να τον ανακρίνω ή να τον πιέσω. Πέρασε απ' αυτές τις εμπειρίες άλλωστε στην Αστυνομία και στην Πρεσβεία του.

Ξαναμίλησα λέγοντάς του ότι ήξερα από τη συνάδελφο για τις δυσκολίες που πέρασε τους τέσσερις τελευταίους μήνες, ότι δεν ήταν ανάγκη να μου μιλήσει γι' αυτά τώρα, αν δεν ήθελε, κι ίσως αν ο ίδιος το σκεφτόταν κι ήθελε να κουβεντιάσει μαζί μου, θα μπορούσε να ερχόταν κάποια άλλη φορά. Πώς του φαινόταν αυτή η ιδέα; Δεν απάντησε αμέσως. Η συνάδελφος φαινόταν απογοητευμένη. Μέσα μου είχα την ελπίδα ότι ίσως δεχόταν κάτι τέτοιο. Ακολούθησε κι άλλη σιωπή. Από την αρχή της συνέντευξης ο Sebastian δεν μίλησε καθόλου, επικοινωνούσε μαζί μου μέσα από σιωπές. Μετά από την πρότασή μου να ερχόταν άλλη μέρα αν αυτός το ήθελε, και τη σιωπή που ακολούθησε, σήκωσε το κεφάλι και με νωχελικές κινήσεις έφερε την καρέκλα πιο κοντά στο γραφείο μου, με κοίταξε και είπε σε πολύ έντονη αμερικάνικη διάλεκτο: *«Είπατε ότι είστε κοινωνική λειτουργός. Μπορείτε να μου πείτε πάλι τι κάνετε;»*. Αυτή ήταν η πρώτη μας λεκτική επικοινωνία. Το ύφος του και ο τόνος της φωνής του είχε, αισθάνθηκα, ένα στοιχείο αλαζονείας και πρόκλησης· ήταν σαν να μου έλεγε ότι ήθελε να έχει αυτός τον τελευταίο λόγο, κι αν τον ικανοποιούσαν οι απαντήσεις μου, ίσως συνεργαζόταν. Στην ουσία αισθανόμουν ότι με δοκίμαζε, όπως αρέσει στους έφηβους να αμφισβητούν τους ενήλικους, κι αυτό έγινε πιο φανερό λίγο αργότερα στη συνέντευξη. Στην ερώτησή του απάντησα ότι, εκτός από αυτά που του ανέφερα στην αρχή της συνάντησης σε σχέση με τη διακρατική κοινωνική εργασία, οι κοινωνικοί λειτουργοί γενικά συζητάμε με ανθρώπους που πολλές φορές αισθάνονται κάποια πίεση μέσα τους γιατί τους απασχολούν διάφορα θέματα. Έφερε για δεύτερη φορά την καρέκλα του ακόμη πιο κοντά στο γραφείο μου. Αισθάνθηκα αυτή τη δεύτερη κίνησή του προς εμένα ένα θετικό βήμα στην επικοινωνία μας. Στο λεκτικό επίπεδο όμως μου απάντησε: *«Και νομίζετε ότι μπορείτε να βοηθήσετε όλους τους ανθρώπους;»*. Το πρόσωπό του είχε ένα χαμόγελο ειρωνείας, τα μάτια του μια σκληρή έκφραση, σχεδόν επιθετική. Αισθάνθηκα ότι ήθελε να με δοκιμάσει, να με μειώσει, ίσως να με καταστρέψει. Να δοκιμάσει και να απομυθοποιήσει την παντοδυναμία ενός ενήλικου και να καταστρέψει αυτό που εγώ αντιπροσώπευα γι' αυτόν εκείνη τη στιγμή. Την εξουσία. Ή, σκέφθηκα, μήπως πρόβαλε πάνω μου τη δική του παντοδυναμία; Η ερώτησή του ακόμη με ξάφνιασε γιατί χρησιμοποίησε τη λέξη «βοήθεια», κάτι που εγώ δεν είχα κάνει. Διερωτήθηκα ακόμη μέσα μου, αν μου έκανε αυτή την ερώτηση γιατί είχε τόσο ανάγκη για βοήθεια που ήθελε να σιγουρευτεί για την παντοδυναμία μου να τον βοηθήσω! Ήταν, αισθάνθηκα, μια πολύ δύσκολη στιγμή, για την πορεία της σχέσης μου με τον Sebastian. Του απάντησα ότι *«όχι, δεν μπορούμε να βοηθάμε πάντα όλους τους ανθρώπους, γιατί δεν είμαστε παντοδύναμοι, αλλά ότι βοηθάμε καλύτερα εκείνους που μοιράζονται μαζί μας αυτό που τους απασχολεί»*. Η απάντηση αυτή είχε μεγάλη επίδραση πάνω του. Στις σημειώσεις που κράτησα αμέσως μετά απ' αυτή τη συνέντευξη,

έγραψα: «Νομίζω ότι ο Sebastian άρχισε κάπως να με εμπιστεύεται. Η στάση του προς εμένα άλλαξε νομίζω, από τη στιγμή που του απάντησα ότι δεν είμαι παντοδύναμη. Πόσο προκλητικός ήταν! Φαίνεται ότι έχει πολύ θυμό μέσα του... Ίσως πήρα λίγο από τον θυμό του με το να αντέξω στην πρόκλησή του κι αυτό να τον ανακουφίσει... Έχω πολλή δουλειά ακόμη με τον Sebastian μέχρι που να γίνει κάτι».

Μετά απ' αυτό το σημείο της συνέντευξης, ο Sebastian ζήτησε και πάλι να του πω πώς θα μπορούσα να τον βοηθήσω με τη διακρατική κοινωνική εργασία. Συμφωνήσαμε να σταλεί το telex στη συνάδελφο στην Αμερική και πρότεινα ότι αν μου έλεγε λίγα λόγια για την οικογένειά του θα βοηθούσε και τους συναδέλφους στην Αμερική. Ο Sebastian έφερε πολύ κοντά στο γραφείο μου την καρέκλα του, με κοίταξε και με δισταγμό άρχισε να μου λέει την ιστορία του, που πολύ συνοπτικά ήταν η εξής:

Ζούσε με τον πατέρα του σ' ένα μεγάλο ράντζο στο Τέξας. Η μητέρα του πέθανε όταν ήταν πολύ μικρός. Δεν είχε άλλα αδέρφια. Ο πατέρας του έτρεφε άλογα. Άσπρα άλογα, που έτρεχαν ελεύθερα στο ράντζο. Μου περιέγραψε με λεπτομέρειες το ράντζο. Είχε μια καλή σχέση με τον πατέρα του, δεν τσακωνόντουσαν, αλλά τίποτα το ιδιαίτερο. Μία μέρα αποφάσισε να γυρίσει τον κόσμο. Πήγε με auto-stop στη Νέα Υόρκη και από εκεί επιβιβάστηκε σ' ένα εμπορικό πλοίο (δεν θυμόταν το όνομά του) κι έφθασε στον Πειραιά. Στο πλοίο μέσα δούλευε. Όταν έφθασε στην Ελλάδα γύρισε λίγο σαν τουρίστας... και *“τα υπόλοιπα σας είναι γνωστά”*, μου είπε τελειώνοντας. Καθώς μου έλεγε την ιστορία του, τα μάτια του και όλη του η έκφραση έδιναν την εντύπωση παιδιού που λέει ένα παραμύθι και το ζει τόσο πολύ, που γίνεται ένα μ' αυτό. Αυτό τουλάχιστον αισθάνθηκα, ίσως διαισθητικά. Όση ώρα, ακόμη, μου διηγόταν την ιστορία του, δύο κινήσεις του με εντυπωσίασαν. Το πρώτο ήταν ότι όση ώρα μιλούσε είχε ακουμπήσει στο γραφείο μου με τον αγκώνα του και κρατούσε συγχρόνως το κεφάλι του. Το σώμα του είχε μια κλίση προς εμένα και όσο μιλούσε η κίνηση αυτή γινόταν πιο εμφανής. Τελειώνοντας τη διήγησή του είχε φθάσει σχεδόν στη μέση του γραφείου μου. Αναφέρομαι τόσο λεπτομερειακά σ' αυτή τη στιγμή της συνέντευξης γιατί, καθώς τον άκουγα με πολλή προσοχή, ακουμπισμένη στην καρέκλα μου, αισθάνθηκα πολύ έντονα ότι η κίνησή του προς εμένα ήταν κίνηση για βοήθεια, για επικοινωνία. Το δεύτερο γεγονός που μου έκανε εντύπωση ήταν ότι μ' ένα σιδερένιο πιαστηράκι, τελείως μηχανικά, χάραξε στο σκούρο εξώφυλλο ενός βιβλίου κάτι σχήματα που έμοιαζαν με σκόρπια πέταλα από λουλούδι. (Αργότερα μπόρεσα να δώσω κάποιο νόημα σ' αυτά.)

Ο Sebastian μου έγραψε επίσης τη διεύθυνσή του στην Αμερική. Η συνάδελφος είπε ότι σ' αυτή είχαν στείλει το τηλεγράφημα και σχολίασε ότι μάλλον ο Sebastian μας έλεγε ψέματα γιατί δεν μπορούσε να διαφύγει. Είπα ότι αν πράγματι ήταν έτσι, ο Sebastian ίσως θα είχε κάποιους λόγους που δεν τον άφηναν να μας πει την πραγματικότητα. Αυτός ο μικρός διάλογος με τη συνάδελφο έγινε στα ελληνικά, κι έτσι ο Sebastian δεν καταλάβαινε.

Φθάνοντας στο τέλος της συνέντευξης, ανακεφαλαιώνοντας, είπα στον Sebastian ότι μόλις είχα κάποια απάντηση από τις συναδέλφους στην Αμερική, θα ενημέρωνα τον ίδιο στο Οικοτροφείο. Πρόσθεσα ακόμη ότι οι εμπειρίες των τελευταίων τεσσάρων μηνών ίσως τον έκαναν να σκεφθεί για πολλά πράγματα, και τον ρώτησα αν θα 'θελε να μιλούσαμε γι' αυτά κάποια άλλη φορά. «*Ισως*» είπε μονολεκτικά. Του έδωσα την κάρτα της Οργάνωσης με το όνομά μου και τα τηλέφωνα μου, τονίζοντάς του τις μέρες που βρίσκομαι στην Οργάνωση. Η συνάδελφος βέβαια τα ήξερε, αλλά με αυτή την προσωπική ενημέρωση ήθελα να δείξω στον Sebastian ότι αυτός είναι υπεύθυνος για τον εαυτό του, ότι έχει τη δυνατότητα να είναι, προσπαθώντας έτσι να ενεργοποιήσω μέσα του δυνάμεις που έχουν σχέση με τις πιο ενήλικες πλευρές του εαυτού ενός έφηβου, παρά με τις παιδικές που έχουν σχέση πιο πολύ με την παρόρμηση και την χωρίς έλεγχο συμπεριφορά (όπως ήταν οι πράξεις του).

Πριν φύγουν τον ρώτησα αν θα ήθελε κάποιο βιβλίο αγγλικό ή περιοδικό από την Οργάνωση για να περνά την ώρα του. Ναι, θα ήθελε ένα περιοδικό, μου είπε το όνομα. Δεν το είχαμε στην Οργάνωση! Μου είπε ότι ήταν περιοδικό γενικών γνώσεων. Έμαθα την ίδια μέρα ότι το περιοδικό ήταν πορνογραφικό και σκέφθηκα πόσο θα απασχολούσε τον Sebastian η σεξουαλικότητά του. Άλλωστε ήταν έφηβος! Αργότερα, στη διάρκεια της συνεργασίας μας, έμαθα τους φόβους που είχε γύρω απ' αυτό το θέμα. Ο Sebastian έφυγε με τη συνάδελφο, αφού μου έδωσε πρώτος το χέρι για χαιρετισμό.

Μετά τη συνέντευξη, αξιολογώντας την όλη διαδικασία, το τι ειπώθηκε με λόγια αλλά και το τι έγινε στο μη λεκτικό επίπεδο, βρήκα τον εαυτό μου να διακατέχεται από ανάμικτα συναισθήματα και σκέψεις.

Έγραφα τότε στις σημειώσεις μου: «Είμαι μπερδεμένη, δεν ξέρω αν το ιστορικό που μου έδωσε ο Sebastian είναι αληθινό. Δεν είναι τα λόγια του που με προβληματίζουν τόσο, όσο ο τρόπος που μου διηγήθηκε την ιστορία του. Η κ. Τ. (συνάδελφος) φάνηκε απογοητευμένη, ίσως επένδυσε πολύ σ' αυτή τη συνάντηση περιμένοντας να δώσω λύση στο μυστήριο του Sebastian. Λυπάμαι που δεν το κατόρθωσα. Σε σχέση με τον θεραπευτικό στόχο μου, τη δημιουργία κάποιας σχέσης εμπιστοσύνης, νομίζω ότι έγινε κάποιο μικρό βήμα, που κυρίως το ανακαλύπτω μέσα από τη μη λεκτική επικοινωνία του. Αλλά και το γεγονός ότι θέλησε να σταλεί το telex είναι κι αυτό θετικό... Αισθάνομαι ότι ο Sebastian κρύβει πολύ πόνο και απόγνωση μέσα του κι ίσως αυτά με κάνουν να θέλω να τον βοηθήσω... Ήταν μια από τις πιο δύσκολες συνεντεύξεις».

Συζήτησα στο επιστημονικό μας συμβούλιο την περίπτωση. Οι συνάδελφοί μου έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον και μαζί τους μοιράστηκα τις σκέψεις μου, τα συναισθήματά μου. Ήταν πολύ υποστηρικτικοί και μέσα από το μοίρασμα των σκέψεών μας, μπόρεσα να συνεχίσω το μοναχικό ταξίδι της γνωριμίας μου με τον Sebastian.

Στο μεταξύ έστειλα το telex στην Αμερική και περίμενα απάντηση. Από την Πρεσβεία του μου τηλεφώνησαν, αν μπόρεσα να μάθω κάτι περισσότερο. Η INTERPOL δεν τους απάντησε ακόμη. Ο Sebastian απασχολούσε πολλούς ανθρώπους και Υπηρεσίες!

Τηλεφώνημα

Δυο μέρες μετά την πρώτη συνάντηση, ο Sebastian μου τηλεφώνησε πρωί-πρωί. Ρώτησε αν είχα κάποια απάντηση από την Αμερική. Είπα «*όχι, ίσως η συνάδελφος δεν πρόλαβε ακόμη να ολοκληρώσει τις ενέργειές της*». Μου ανέφερε ότι την επομένη ήταν η μέρα που θα γινόταν το πρώτο δικαστήριο και με ρώτησε αν το θυμόμουν. Είπα ότι το θυμόμουν. Ρώτησε αν θα μπορούσα να είμαι στο δικαστήριο. Στην καταφατική μου απάντηση, ρώτησε πώς θα γινόταν αυτό μιας και ήταν η μέρα που δεν εργαζόμουν. Του απάντησα ότι αυτό δεν θα ήταν εμπόδιο στο να βρεθώ στο δικαστήριο γιατί όταν το απαιτεί η δουλειά μου μπορώ να κάνω τις απαραίτητες διευθετήσεις. Είπε «*πολύ ωραία*» (*jolly good!*). Ακουγόταν ευχαριστημένος. Σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχα αργότερα με την κ. Τ. έμαθα ότι ο Sebastian τις δύο τελευταίες μέρες φαινόταν πολύ πιο ευδιάθετος, κατέβηκε στην τραπεζαρία με τα άλλα παιδιά και μάλιστα τον άκουσαν να προφέρει κι ορισμένες λέξεις και μικρές φράσεις στα ελληνικά, με ξένη προφορά. Με ρώτησε αν είχα κάποιο νέο από την Αμερική. Δεν ήξερε ότι με πήρε και ο ίδιος ο Sebastian το πρωί. Κανονίσαμε για τη συνάντησή μας στο δικαστήριο και την απόφασή μας να υποστηρίξουμε στον Εισαγγελέα την πρόταση να μείνει ο Sebastian στο Οικοτροφείο μέχρι να βρεθεί ο πατέρας του και να μην πάει στο Κ.Ε.Ε. στον Κορυδαλλό. Η συνεργασία μου με τη συνάδελφο ήταν από την αρχή πολύ εποικοδομητική και ευχάριστη.

Διαγνωστικά, αυτό το τηλεφώνημα με έκανε να σκεφθώ ότι η περίπτωση προχωρούσε μάλλον θετικά, για τους πιο κάτω λόγους:

- α) Με την κίνησή του να τηλεφωνήσει έδειξε ότι μετά τη συνέντευξη έγινε μέσα του κάποια διεργασία, τόσο στο επίπεδο της σκέψης (ενέργειες για να τον βοηθήσει η Οργάνωση, μέρες που βρίσκονται στη δουλειά κ.λ.π), όσο και στο επίπεδο το συναισθηματικό - το πώς βίωσε δηλαδή τη συνέντευξη (αν το κλίμα ήταν υποστηρικτικό, απειλητικό ή όχι, βοηθητικό ή όχι).
- β) Η κίνησή του ακόμη μπορούσε να αξιολογηθεί θετική για τον εξής λόγο. Για τέσσερις μήνες ζούσε σε μια κατάσταση μάλλον αδιαφορίας για τον εαυτό του αρνούμενος να κάνει κάτι που θα τον βοηθούσε. Τώρα μάλλον έδειχνε ενδιαφέρον. Ίσως άρχισε να βγαίνει από την κατάσταση της μεγάλης απόγνωσης και καταθλιπτικής διάθεσης όπου βρισκόταν.
- γ) Με το να ρωτήσει αν θα πήγαινα στο δικαστήριο έδειξε ότι μάλλον είχε εμπιστευτεί την Οργάνωσή μου (και κατ' επέκταση κι εμένα) ως μια πηγή βοήθειας, μια «ασφαλή βάση» για να ακουμπήσει (Bowlby). Ήμουν ευχαριστημένη γι' αυτό, γιατί αισθανόμουν ότι είχα ένα μακρύ

δρόμο μπροστά μου ακόμη και η εμπιστοσύνη του Sebastian ήταν απαραίτητη για τη δουλειά που κάναμε μαζί.

Στο Δικαστήριο (2η συνάντηση)

Την επόμενη μέρα πριν πάω στο δικαστήριο πέρασα από την Οργάνωσή μου για να δω αν είχα κάποια απάντηση. Τίποτα.

Στο δικαστήριο ο Sebastian ήρθε με την κ. Τ. Έμοιαζε χαμένος. Σίγουρα ήταν μια δύσκολη εμπειρία γι' αυτόν. Θα αντιμετώπιζε τις συνέπειες των πράξεών του. Ήμουν υποστηρικτική σ' αυτόν, κυρίως με την παρουσία μου, κι όχι με λόγια. Δεν μπορούσα να αντιστρέψω την πραγματικότητα γι' αυτόν. Έπρεπε να δεχθώ και 'γώ την κοινωνική δικαιοσύνη που βασίζεται πάνω στο «πληρώνεις για τις πράξεις σου». Η φιλοσοφία μου και η επιστήμη μου μ' έκαναν να δίνω μεγαλύτερη βαρύτητα στις συγκυρίες που οδηγούν σε πράξεις αντικοινωνικές και στη θεραπεία τους. Αλλά η Δικαιοσύνη σκέφτεται διαφορετικά. Ήταν η πρώτη φορά που βρισκόμουν σε Δικαστήριο Ανηλίκων κι είχα να διεργαστώ και να ελέγξω και τα δικά μου συναισθήματα.

Παρ' όλο που η κ. Τ. και εγώ υπερασπίσαμε την πρόταση να μείνει στο Οικοτροφείο μέχρι να έχουμε κάποια απάντηση από την Αμερική, ο Εισαγγελέας αποφάσισε ότι ο Sebastian έπρεπε να συνετιστεί για τις πράξεις του και να τιμωρηθεί. Αμέσως μετά την ακρόαση θα τον πήγαιναν στον Κορυδαλλό. Ζήτησα από τον αστυφύλακα που θα τον συνόδευε να με άφηνε να μιλούσα για λίγο με τον Sebastian. Μού 'δωσε τρία λεπτά καιρό. Είπα ότι τόσο εγώ όσο και η κ. Τ. λυπηθήκαμε που δεν θα έμενε στο Οικοτροφείο. Αλλά ότι *αυτή ήταν η πραγματικότητα*. Με ρώτησε αν ήξερα πώς είναι στον Κορυδαλλό. (Ακόμα και τώρα θυμάμαι - μετά από πολλά χρόνια - πολύ έντονα την έκφραση του φόβου, της λύπης, της αγωνίας του). Του είπα ότι δεν θα ήταν ακριβώς όπως στο Οικοτροφείο αλλά ότι και εκεί υπάρχουν κοινωνικοί λειτουργοί. Με ρώτησε αν θα τον έβλεπα «εκεί» και είπα «ναι» μόλις είχα κάποια απάντηση από την Αμερική. Έφυγε αποχαιρετώντας με λύπη την κ. Τ. και μένα. Προτού φύγω από το δικαστήριο μοιράστηκα με την κ. Τ. την απογοήτευσή μου και τα συναισθήματά μου, και καθώς η κ. Τ. για πολλά χρόνια ήταν σ' αυτό το πλαίσιο κατάλαβε την επίδραση που είχε πάνω μου το γεγονός ότι για πρώτη φορά έζησα τη διαδικασία του Δικαστηρίου Ανηλίκων και με «υποστήριξε συναισθηματικά». Της ήμουν ευγνώμων γι' αυτό. Της είπα ότι θα την ενημέρωνα για την απάντηση που θα είχα.

Φεύγοντας από το δικαστήριο έχοντας διάφορες σκέψεις στο μυαλό μου και αρκετή κούραση (μέσα μου) περπάτησα προς την Οργάνωσή μου όπου ήξερα ότι οι συνάδελφοί μου με περίμεναν. (Είχα μια «σταθερή βάση» ως επαγγελματίας για να μοιραστώ τις σκέψεις μου). Με περίμεναν με αγωνία για να δουν τι έγινε στο Δικαστήριο, αλλά συγχρόνως η αγωνία τους ξεπηδούσε κι από την απάντηση στο telex που ήρθε, όσο εγώ ήμουν στο δικαστήριο. Έγραφε: «ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ Ο.Κ.

(πατέρας). ΚΑΜΙΑ Ε.Ε.Ι (μητέρα). ΔΕΝ ΠΕΘΑΝΕ ΣΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ... ΟΝΟΜΑ ΡΑΝΤΖΟΥ ΑΝΥΠΙΑΡΚΤΟ».

Αυτή η απάντηση μου δημιούργησε σκέψεις και συναισθήματα τόσο για το γεγονός ότι ο Sebastian δεν έλεγε την αλήθεια, όσο και γιατί έφερε ανοιχτά στην επιφάνεια την τεράστια απόγνωση στην οποία βρισκόταν. Οι αρχικές μου θεωρητικές σκέψεις ξαναήρθαν στο μυαλό μου: τί ήθελε ο Sebastian να μεταδώσει; Ήμασταν κοντά στη στιγμή της ελπίδας, στο να δεχθούμε S.O.S. μήνυμά του ή βρισκόμασταν μ' έναν έφηβο που είχε τόσο πια συνηθίσει στην αντικοινωνική συμπεριφορά που δύσκολα θα μπορούσε να βοηθηθεί; Ανησυχούσα, αλλά ό,τι κι αν συνέβαινε, σ' αυτό το στάδιο που βρισκόταν η δουλειά μου μαζί του, έβλεπα την κατάσταση μέσα από άλλο πρίσμα. Μέσα από την πραγματικότητα της «θετικής θεραπευτικής σχέσης» που ο ίδιος έδειξε ότι είχε δημιουργήσει με την Οργάνωσή μου και με μένα.

Σκέφθηκα σε κάποια στιγμή να πάρω αμέσως την κ. Τ. τηλέφωνο. Αλλά ύστερα από αρκετή σκέψη προτίμησα να μην το κάνω. Ήθελα να δω πρώτα τον Sebastian. Θα πήγαινα την επόμενη στον Κορυδαλλό παίρνοντας μαζί μου το telex.

Στο Κέντρο Μεταγωγών (3η συνάντηση)

Όταν έφθασα στο Κ.Ε.Ε.Κ., ο συνάδελφος μου είπε ότι είχαν ειδοποιηθεί πως θα έπαιρναν έναν Αμερικανό αλλά ακόμη δεν είχε φθάσει. Δείχνοντας ενδιαφέρον, πληροφορήθηκε τηλεφωνικά ότι βρισκόταν ακόμη στο Κέντρο Μεταγωγών.

Πήγα στο Κέντρο Μεταγωγών. Ο αστυφύλακας μου είπε ότι ήταν εκεί, αλλά κάτω από αυστηρή κράτηση. Θα μπορούσα να τον δω μόνο μέσα από ένα μικρό παραθυράκι που βρισκόταν πάνω στη σιδερένια πόρτα. Δέχθηκα. Στο τεράστιο δωμάτιο που βρισκόταν κλειδωμένος ο Sebastian βρίσκονταν ακουμπισμένα, σε σειρά στο πάτωμα, 25-30 στρώματα. Ήταν μόνος στο δωμάτιο και καθόταν πάνω σ' ένα στρώμα σκεπασμένος ολόκληρος με μια κουβέρτα. Φώναξα το όνομά του. Πετάχτηκε πάνω κι έτρεξε στην πόρτα. Η έκφραση στο πρόσωπό του έδειξε ότι ευχαριστήθηκε που με είδε. Με ρώτησε με ένα χαμόγελο ευχαρίστησης. «*Πώς με βρήκατε;*». Είπα ότι «*έπρεπε να σε βρω γιατί είχα telex από την Αμερική*». Το χαμόγελο έφυγε από τα μάτια του και με κοίταξε με φόβο κατεβάζοντας το κεφάλι. Παρακάλεσα τον αστυφύλακα να τον αφήσει να βγει μόνο για πέντε λεπτά για να μιλήσουμε στο δωμάτιο έξω από το «κελί». Δέχθηκε λέγοντας ότι θα έμενε απαραίτητως κι αυτός. Παρ' όλο που μιλούσαμε αγγλικά, η παρουσία του ήταν ένα εμπόδιο.

Είχα αποφασίσει ότι θα χρησιμοποιούσα τη μέθοδο της αντιπαράθεσης (*confrontation*) σ' αυτή τη φάση της δουλειάς μου, ξέροντας ότι ίσως έβαζα σε κίνδυνο τη θετική μου σχέση με τον Sebastian, και ακόμη ότι θα αντιμετώπιζα την περίπτωση σαν «κρίση» χρησιμοποιώντας τεχνικές της θεωρίας «για παρέμβαση σε κρίση» (*crisis intervention theory*). Του έδωσα να διαβάσει το telex. Χλώμιασε, έκλεισε για λίγο τα μάτια του. Όταν με κοίταξε, η έκφρασή του έμοιαζε με του μικρού παιδιού που

κάνει κάποια αταξία και κοιτάζει με ενοχή και φόβο τον γονιό. (Σ' αυτή την περίπτωση πίστεψα ότι αν ο Sebastian μπορούσε να αισθανθεί ενοχή θα ήταν ένα θετικό στοιχείο).

Είπα *«Sebastian, χρειάζεσαι βοήθεια και θα μπορούσα ίσως να σε βοηθήσω μόνο αν μοιραστείς μαζί μου αυτό που σε απασχολεί»*. Έσκυψε το κεφάλι του, σώπασε για λίγο και μετά είπε με σιγανή, ήρεμη φωνή: *«Το ξέρω, μου το είπατε αυτό κι όταν συναντηθήκαμε»*. Η απάντησή του με εντυπωσίασε. Είπα *«Sebastian αυτή είναι η πραγματικότητα»*. Φαινόταν τόσο εξουθενωμένος. *«Σε λίγο θα με πάρουν στον Κορυδαλλό»* είπε- του απάντησα ότι το ήξερα κι ότι αυτό ήταν κάτι που δεν μπορούσε να αποφευχθεί. Είπε: *«Ελάτε αύριο πολύ πρωί να μιλήσουμε»*. Ο τόνος της φωνής του ήταν απαιτητικός και μου έδωσε την εντύπωση ότι ήθελε η απαίτησή του οπωσδήποτε να ικανοποιηθεί όποτε κι όταν αυτός ήθελε. Δεν απάντησα αμέσως γιατί η απάντησή μου εξαρτιόταν από την εκτίμηση που θα έκανα σε δευτερόλεπτα μέσα στο μυαλό μου και βασιζόταν σε δύο σημεία. Ή θα έλεγα «ναι» στην πρότασή του που θα σήμαινε ότι τον αντιμετώπιζα σαν μικρό παιδί που λειτουργεί μέσα από την αρχή της «άμεσης ικανοποίησης» (οι παρορμητικές πράξεις του ήρθαν στο μυαλό μου) ή θα έλεγα «όχι» που σήμαινε ότι τον αντιμετώπιζα μέσα από την αρχή της «πραγματικότητας», σαν άτομο που μπορεί να δεχθεί την πραγματικότητα με τα όρια και τις ματαιώσεις της και να αντέξει. Ποιος χειρισμός θα ήταν θεραπευτικά καλύτερος για τον Sebastian; Διάλεξα τον δεύτερο. Ήταν μια πολύ δύσκολη στιγμή και πιστεύω ότι στην Κοινωνική Εργασία με Άτομα (Κ.Ε.Α.) αυτή η πνευματική διαδικασία είναι από τις πιο δύσκολες. Είπα πολύ ήρεμα: *«Λυπάμαι Sebastian, δεν μπορώ να έρθω πρωί- πρωί όπως το θέλεις, γιατί χρειάζεται να είμαι στο γραφείο μου»*. Και κοιτώντας το ημερολόγιό μου είπα: *«Μπορώ να έρθω μεταξύ 12-12.30»*. Τον κοίταξα περιμένοντας την αντίδρασή του. Κούνησε πέρα δώθε το κεφάλι με απογοήτευση, έσφιξε τα χείλη του, κύλησε ελαφρά το χέρι στο τραπέζι και είπε μια αγγλική βρισιά, χωρίς να με κοιτάξει. Κατάλαβα ότι πολεμούσε μέσα του και διεργαζόταν τη ματαίωση που του προξένισα. Ήμουν πολύ ήρεμη στην αντίδρασή του, περίμενα λίγο και χαμογελώντας με κατανόηση για το τι ζούσε εκείνη τη στιγμή είπα: *«Λυπάμαι, Sebastian, που δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά»*. Πέρασαν λίγα δευτερόλεπτα, μετά σήκωσε το κεφάλι, με κοίταξε και με ένα χαμόγελο είπε: *«Ο.Κ. μεταξύ 12-12.30»*. Αισθάνθηκα ανακούφιση.

Μετά απ' αυτή τη συνάντηση, πίσω στο γραφείο, έγραψα στις σημειώσεις μου: «Σήμερα ο Sebastian μού 'δωσε ένα μεγάλο μάθημα. Μου έδειξε στην πράξη τη δύναμη και τη σημασία της Κοινωνικής Εργασίας. Πώς οι πελάτες παίρνουν μέσα τους και διεργάζονται αυτά που τους λέμε εμείς οι κοινωνικοί λειτουργοί. Πόσο υπεύθυνη είναι η δουλειά μας..., πόσο κάθε λεπτό πρέπει να 'μαστε συνειδητά ενήμεροι γι' αυτό! Ο Sebastian μού 'πε όλα αυτά τόσο απλά με μια αυθόρμητη φράση: *«Το ξέρω, μου το είπατε όταν πρωτοσυναντηθήκαμε»*.

Στο Κ.Ε.Ε. Κορυδαλλού (4η συνάντηση)

Έφθασα στον Κορυδαλλό με ανάμικτα συναισθήματα: προσδοκίας, αγωνίας, ελπίδας. Θα μου έλεγε ο Sebastian εκείνο που για τόσους μήνες τον κράτησε μακριά από κάθε επικοινωνία με τον πατέρα του; Θα μοιραζόταν κάποιες από τις σκέψεις και τα συναισθήματά του; Θα μπορούσα να μάθω κάτι από το σενάριο της ζωής αυτού του έφηβου;

Με υποδέχθηκε πολύ ευγενικά κάποιο άτομο ψηλά ιστάμενο στη διοίκηση του Ιδρύματος. «Ναι» μου είπε, είχαν πάρει το προηγούμενο μεσημέρι τον Αμερικάνο. Θα τον έβλεπα σε ένα μικρό γραφείο. «*Μάλλον είναι ομοφυλόφιλος*», μου ελέγχθηκε. Ρώτησα πώς έγινε αυτή η διάγνωση, έδωσε κάποια αφορμή ο Sebastian; «*Οχι, αλλά όλοι ίδιοι είναι*». Αισθάνθηκα ένα σφίξιμο στο στομάχι και χωρίς σκόλλιο προχώρησα στο γραφείο όπου θα μου έφερναν τον Sebastian.

Ήταν ένας πάρα πολύ μικρός χώρος που μόλις χωρούσε ένα γραφείο και δύο καρέκλες. Ο Sebastian ήρθε, η όψη του ήταν πιο ξεκούραστη αλλά τα μάτια του είχαν μια έκφραση ανησυχίας. Τον χαιρέτησα δίνοντάς του το χέρι, τον ρώτησα πώς είναι. «*Ο.Κ.*» απάντησε. Έβγαλα με πολύ αργές κινήσεις - για να δώσω χρόνο στο Sebastian να χαλαρώσει - ένα μικρό μπλοκ με άσπρα φύλλα κι ένα στυλό και τα ακούμπησα στο γραφείο. Τον κοίταξα και είπα αργά και ήρεμα. «*Λοιπόν Sebastian, εδώ είμαι*». Με κοίταξε για λίγο και τον κοίταξα και 'γω με ένα ελαφρό χαμόγελο που χωρίς λόγια ήθελα να του πω ότι εκεί ήμουν, διατεθειμένη και αποφασισμένη να τον περιμένω. Κι ακόμη ότι και οι δυο ξέραμε ότι η συνάντηση είχε ένα στόχο, που τον είχαμε συμφωνήσει μαζί χτες. Δεν μίλησε κι άρχισα να ζω τη μεγαλύτερη σε διάρκεια και ένταση σιωπή που έχω ζήσει στη δουλειά μου με πελάτες, μέχρι σήμερα. Είναι δύσκολο να περιγράψω την εμπειρία των 15 περίπου λεπτών που κράτησε αυτή η μη λεκτική επικοινωνία με τον Sebastian και γενικότερα την εμπειρία όλης της συνάντησης, αλλά θα προσπαθήσω. Ο Sebastian ακούμπησε με τον αγκώνα στο γραφείο κρατώντας το κεφάλι και γυρμένος λίγο πλάγια. Κάπνιζε συνέχεια. Μου πρόσφερε τσιγάρο το οποίο δέχθηκα. Όσο τα λεπτά περνούσαν έβλεπα ότι η σιωπή και ο χρόνος λειτουργούσαν βοηθητικά για τον Sebastian. Το ανακάλυπτα μέσα από την έκφραση στα μάτια του, πώς σούφρωνε τα βλέφαρα πότε-πότε, σαν να σκεφτόταν κάτι. Ήταν μόνος με τις σκέψεις του, έντονα βυθισμένος σ' αυτές.

Πίστευα ότι «θεραπευτικά» έπρεπε να σεβαστώ και να αντέξω αυτή τη μοναξιά του, τον ρυθμό του. Ναι, ο Sebastian ήταν «μόνος με τον εαυτό του» αλλά ζούσε την εμπειρία αυτή έχοντας δίπλα του την παρουσία κάποιου ανθρώπου στον οποίο μπορούσε να ακουμπήσει. Ήξερε ότι ήμουν εκεί για να τον βοηθήσω. Μέσα σ' αυτά τα 15 λεπτά περίπου, με κοίταξε μια δυο φορές λες και ήθελε να πάρει κουράγιο για να συνεχίσει τις διεργασίες που γίνονταν μέσα του. Του χαμογέλασα ελαφρά - «*εδώ είμαι, σε περιμένω, αντέχω· θα σε βοηθήσω*» - ήθελα να του μεταδώσω χωρίς να εισβάλω στις σκέψεις του, στον «χώρο» του.

Τράβηξε με αργές κινήσεις το μπλοκ και το στυλό προς το μέρος του και άρχισε να σχεδιάζει κάτι. Τον παρακολουθούσα. Αυτό που ξεπήδησε μέσα απ' αυτή την προσπάθειά του ήταν ένα πολύ-πολύ απλό λουλούδι. Άρχισε να γράφει κάτι κάτω απ' το σχέδιο. Σκέφθηκα όση ώρα έγραφε, την πρώτη μας συνέντευξη, τα ακαθόριστα σχήματα που είχε ζωγραφίσει στο εξώφυλλο του βιβλίου μου που μού 'δωσαν την εντύπωση ότι έμοιαζαν με σκόρπια φύλλα. Τώρα έβλεπα ένα ολόκληρο λουλούδι. Διερωτήθηκα μέσα μου μήπως αυτή η εξέλιξη στα δύο σχέδια (από τα μέρη στο όλο) είχε σχέση με το τι αισθανόταν ο Sebastian. Αλλά αυτές ήταν σκέψεις. Στο «εδώ και τώρα» της συνέντευξης έπρεπε να ακολουθώ και να ανακαλύπτω την πραγματικότητα του Sebastian.

IF YOU WANNA FIND OUT
WHAT'S BEHIND THESE COLD EYES
YOU JUST HAVE TO BLOW YOUR WAY
THROUGH THIS DISGUISE

Αφού έγραψε κάτι που έμοιαζε με στίχους κάτω από το σχέδιο (δες σχήμα), γύρισε το μπλοκ προς το μέρος μου για να το διαβάσω και με κοίταξε με μια έκφραση αναμονής. Φαινόταν πολύ κουρασμένος, και για πρώτη φορά μου φάνηκε ότι έμοιαζε μεγαλύτερος. Πήρα το μπλοκ στα χέρια μου και διάβασα, η μετάφρασή του ήταν περίπου έτσι:

*Αν θες να μάθεις
τι βρίσκεται πίσω απ' αυτά τα κρύα μάτια,
πρέπει να διαπεράσεις αυτή τη μεταμφίεση.*

Ήταν σίγουρα ένα μήνυμα. Ήμουν μπροστά σε μια καινούργια πραγματικότητα. Ο Sebastian με κοίταζε με αγωνία. Τα συναισθήματα και οι σκέψεις μου ήταν σε πλήρη εγρήγορση. Δεν απάντησα αμέσως. Χρειάζομαι χρόνο να σκεφθώ. Το διάβασα πολλές φορές. Σαν σε flashback πέρασε μέσα σε δευτερόλεπτα από τη σκέψη μου όλη η περίπτωση. Και πιο έντονα η σκέψη μου σταμάτησε στη διήγησή του για τη ζωή του, στην πρώτη μας συνέντευξη. Τι συνέβαινε στον Sebastian; Το μήνυμα μιλούσε για «μεταμφίεση».

Ποιά ήταν η πραγματικότητα; Ήμουν κοντά στην αλήθεια; Ο Sebastian κοιτώντας με αγωνία ήταν σα να μου έλεγε. «Κατάλαβέ με, μη με εγκαταλείψεις». Όταν η πνευματική διεργασία που γινόταν μέσα μου σ' αυτό το λίγο χρόνο της δικής μου πια σιωπής μπόρεσε να βρει κάποια έκφραση, είπα: «Ένα ολόκληρο λουλούδι! Sebastian, νομίζω ότι περνάμε μαζί μέσα από αυτή τη μεταμφίεση για να βρούμε το λουλούδι, εσύ τι νομίζεις;». Ο Sebastian τράβηξε κοντά του το μπλοκ, τα μάτια του άρχισαν να γεμίζουν, υπήρχε πόνος στην έκφρασή του, φαινόταν φοβερά κουρασμένος.

Ακουμπούσα πίσω στην καρέκλα μου, περιμένοντάς τον. Άρχισε να γράφει κάτι. Έγραφε και τα δάκρυα έτρεχαν, δεν μπορούσα να δω τι έγραφε κι ούτε ήθελα να τον διακόψω. Όταν σταμάτησε να γράφει, έπεσε πάνω στο μπλοκ κλαίγοντας με λυγμούς. Αν και μέσα μου αισθανόμουν τον ψυχικό πόνο που ένιωθε, έμεινα ήρεμη, ακουμπισμένη στην καρέκλα μου, περιμένοντάς τον, δίνοντάς του χρόνο να συνέλθει. Ήταν στιγμές έντονα φορτισμένες και για τους δυο. Σε λίγο άρχισε να σηκώνει το κεφάλι σιγά-σιγά, τα χαρακτηριστικά του τραβηγμένα, κουρασμένα, τα μάτια κατακόκκινα, κι η έκφρασή του γιομάτη πόνο κι αγωνία. Κοιπάζοντάς με, με δαγκωμένα τα χείλη έσπρωξε το μπλοκ προς το μέρος μου. Διαβάζοντας τι είχε γράψει κατάλαβα ότι βρισκόμουν μπροστά σε μια μοναδική στιγμή. Τη στιγμή που ένας άνθρωπος παραδεχόταν την «ταυτότητά του», που για διάφορους λόγους απαρνήθηκε για τόσο καιρό. Τη στιγμή που κάποιος έφηβος άρχιζε να αντέχει να είναι ο εαυτός του.

Στο χαρτί είχε γράψει το όνομά του, την ημέρα γέννησής του (ήταν τελικά 15 χρόνων), το όνομα του πατέρα του και της μητέρας του, των αδελφών του, του παππού και μιας θείας του. Τα τηλέφωνα και τη διεύθυνσή τους. Ο Sebastian ήταν Έλληνας από κάποιο νησί, που είχε φύγει από το σπίτι του εδώ και τέσσερις μήνες.

Μετά την αποκάλυψή του, ο Γιώργος μίλησε πρώτος, ελληνικά πια, και με ρώτησε *«Πώς θα με λέτε τώρα, Sebastian ή Γιώργο;»*. Του απάντησα: *«Από δω και πέρα θα σε λέω Γιώργο γιατί είσαι ο Γιώργος. Απ' ό,τι έγραψες βλέπω ότι έχεις μια μεγάλη οικογένεια. Αυτό που μπορώ να υποθέσω για όσα έγιναν τους τελευταίους μήνες είναι ότι διάφορα πράγματα σ' έκαναν να μην θέλεις να είσαι με την οικογένειά σου, κι ακόμη να μην θέλεις για λίγο να είσαι ο εαυτός σου. Διερωτώμαι αν έτσι είναι;»*. Μ' αυτή την απάντηση («από δω και πέρα») ήθελα να του δείξω ότι δεν θα τον εγκατέλειπα τώρα, ότι δεν τον απορρίπτω κι ότι θα συνέχιζα τη συνεργασία μας. Χρειάζοταν ακόμη τη σχέση εμπιστοσύνης, «την ασφαλή βάση» σαν αφετηρία για τα επόμενα στάδια, όπως η επανασύνδεση με την οικογένειά του και η επιστροφή στο κοινωνικό του περιβάλλον. Κι ακόμη με το να εκφράσω με λόγια το τι πιθανόν συνέβη ήλπιζα να τον οδηγήσω πέρα από το κανάλι της παρόρμησης και της εκδραμάτισης, να του δώσω τη δυνατότητα να σκεφτεί και να διεργαστεί μέσα του τα συναισθήματά του και να τα εκφράσει. Απευθυνόμουν και πάλι στο ενήλικο μέρος του εαυτού του. Απάντησε λέγοντας ότι αισθανόταν ένοχος που είπε ψέματα σε μένα. Γιατί πίστευε ότι εγώ πραγματικά νοιάστηκα γι' αυτόν και τον σκέφτομαι και συνέχισε. *«Η κ. Τ. είναι καλή αλλά δεν μπορούσα να της μιλήσω, μου θύμιζε τόσο πολύ τη μητέρα μου, ακόμη και στο πώς περπατούσε»*. Ήταν φανερό ότι ο Γιώργος με βίωνε σαν την αρκετά καλή μητέρα που τον κατάλαβε, τον άντεξε, τον κράτησε. Η κ. Τ., μέσα από τον διαχωρισμό «καλού-κακού» που έκανε ο Γιώργος, πήρε όλα τα αρνητικά του συναισθήματα. Μέσα όμως από την απάντησή του αυτή έδειχνε - σε διαγνωστικό επίπεδο - ότι μπορούσε να σχετισθεί θετικά με τους ανθρώπους, να δείξει ενδιαφέρον, να νοιαστεί για τους άλλους. Κι αφού είχε αυτή την ικανότητα, τότε είχε μπροστά του μια μεγάλη ελπίδα. Την ελπίδα που η δυνατότητα της «επανόρθωσης» δίνει στους ανθρώπους. Αισθανόταν τώρα αυτά τα

θετικά συναισθήματα για την κοινωνική λειτουργό του. Στόχος μου θεραπευτικός ήταν να τον βοηθήσω να τα νοιώσει (αν μπορούσε) για τους δικούς του ανθρώπους.

Θα σταματήσω όμως σ' αυτό το σημείο την αναλυτική καταγραφή της περίπτωσης, γιατί αν συνεχίσω, ίσως δεν γίνει δυνατό να διαφυλαχτεί πιο πολύ ο ατομικός χώρος του Γιώργου, το απόρρητο της περίπτωσης.

Θά 'θελα να συμπληρώσω ότι, λίγο μετά το δεύτερο δικαστήριο (έγινε μερικές μέρες μετά την αποκάλυψή του), ο Γιώργος επέστρεψε στην οικογένειά του. Ήταν θετικό ότι στη δεύτερη ακρόαση προήδρευε μια πολύ ευαίσθητη Εισαγγελέας Ανηλίκων. Η κατανόησή της και η γνώση της γύρω από τις συναισθηματικές ανάγκες των εφήβων βοήθησαν, ώστε η δεύτερη αυτή εμπειρία να είναι λιγότερο τραυματική για τον Γιώργο και την οικογένειά του.

Συζήτηση

Η βιβλιογραφία για την εφηβεία αναφέρεται πολύ αναλυτικά στην εκδραμάτιση σαν τρόπο επικοινωνίας που πολλές φορές διαλέγουν οι έφηβοι για να εκφραστούν. Η εκδραμάτιση έχει σχέση με τα πολύ έντονα συναισθήματα που ζουν οι έφηβοι και που έχουν σχέση με τις πολύ γρήγορες αλλαγές που τους συμβαίνουν τόσο στο συναισθηματικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο των βιολογικών αλλαγών που σχετίζονται με τη γενετήσια ορμή. Αυτές οι αλλαγές δημιουργούν την εσωτερική ένταση, ενισχύουν τη φαντασίωση και την παρόρμηση. Ακόμη, η αμφιθυμία είναι ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής ενός έφηβου. Η εκδραμάτιση γίνεται μέσο επικοινωνίας, όταν το εγώ του έφηβου δεν είναι αρκετά δυνατό για να διεργαστεί όλα αυτά τα έντονα συναισθήματα που του συμβαίνουν και, για διάφορους λόγους που έχουν σχέση τόσο με την εσωτερική του πραγματικότητα όσο και με το περιβάλλον του, δεν μπορεί να τα εκφράσει με τον λόγο. Με το να τα εκδραματίζει βρίσκει ανακούφιση και διέξοδο. *«Δεν ξέρω γιατί έκανα αυτά τα πράγματα αλλά στην κατάσταση που ήμουν, ένοιωθα ότι κάτι με πίεζε να τα κάνω, αλλιώς θα τρελαινόμουν».* *«Όταν έκλεψα, ένοιωσα μια μεγάλη ικανοποίηση· μετά λυπήθηκα»* ήταν μερικά από τα λόγια του νεαρού έφηβου.

Μέσα ακόμη από τη φαντασιωσική ιστορία του (την οποία μέσα από την εκδραμάτιση έζησε για τέσσερις μήνες σαν πραγματική) μπορεί κανείς να δει μερικά από τα στοιχεία εκείνα που οδήγησαν στη μεγάλη εσωτερική πίεση και στην εκδραμάτιση. Π.χ. η σχέση του με την μητέρα του διαγράφεται μέσα από τον «θάνατό» της. Η σχέση του με την εξουσία και με τον αγώνα του για ανεξαρτητοποίηση (πηγή σύγκρουσης με τους γονείς) συμβολίζεται μέσα από «τα άσπρα άλογα που έτρεχαν ελεύθερα στο ράντζο».

Ο Γιώργος μίλησε με τη δική του προσωπική γλώσσα, που η δική του πραγματικότητα ως έφηβου, παρακινούσε. Οι Varcherker και Muir (1975) γράφουν: *«Οι έφηβοι μιλούν μια γλώσσα που πρέπει να γίνει κατανοητή. Δεν είναι η γλώσσα ενός παιδιού ούτε η γλώσσα ενός ενήλικου. Με το να μην*

κατανοούμε, συχνά προκαλούμε την εκδραμάτιση, την επανάσταση και τη βία τα οποία στη συνέχεια καταδικάζουμε».

Θα 'θελα ακόμη να αναφέρω ότι ήταν η πρώτη φορά που ο Γιώργος παρουσίασε αντικοινωνική συμπεριφορά. Οι πράξεις του, όπως θα έλεγε και ο Winnicott, ήταν «*κραυγή για βοήθεια μέσα από μια στιγμή ελπίδας*». Οι δικοί του πήραν το μήνυμα και μπόρεσαν με τη σειρά τους να επανορθώσουν.

Αξιολόγηση

Η Κοινωνική Εργασία με τον Γιώργο ήταν σύντομη. Μέσα από τη «θετική θεραπευτική σχέση» μπόρεσα νομίζω να τον βοηθήσω «σαν μεταβατικό αντικείμενο» να ξαναπεράσει στην πραγματικότητα, να παραδεχτεί και να αντέξει τον εαυτό του, να μιλήσει για ό,τι ένοιωθε χωρίς να χρειάζεται να τα εκδραματίσει. Μέσα από την Κοινωνική Εργασία μπόρεσε να ξανανιώσει τα θετικά εκείνα συναισθήματα που είχε παλιότερα, αλλά που για πολλούς λόγους τα απέσυρε σ' αυτή τη φάση της ζωής του, από τις διαπροσωπικές του σχέσεις κι ιδιαίτερα από τις σχέσεις του με τη μητέρα του.

Η συνεργασία μου με τον Γιώργο ολοκληρώθηκε μέσα από δύο ατομικές συνεντεύξεις που είχα ακόμη μαζί του και δύο κοινές συνεντεύξεις που είχα μαζί του και με τους γονείς του. Είδα μια φορά τους γονείς του μόνους και συνεργάστηκα μια φορά με τη μητέρα του και κάποιο άλλο μέλος της εκτεταμένης οικογένειάς του που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή του. Μέσα απ' αυτές τις συναντήσεις μας ο Γιώργος και οι δικοί του μπόρεσαν μέχρι ενός σημείου να ανακαλύψουν καινούργια κανάλια επικοινωνίας, κατανόησης και αντοχής. Ακόμη, επιστρέφοντας στο νησί, ο Γιώργος δέχθηκε να συνεργαστεί μερικές φορές μ' ένα ψυχίατρο. Η διαγνωστική εκτίμηση έδειξε ότι δεν παρουσίαζε κάποιο πρόβλημα που να χρειαζόταν μια πιο σοβαρή παρακολούθηση. Ο ειδικός διέγινε ότι περνούσε έντονα την εφηβεία.

Η Κ.Ε.Α. που έγινε στην περίπτωση του Γιώργου μπορεί να βρει την έκφρασή της μέσα από τα λόγια του Winnicott: *«Η Κ.Ε.Α. μπορεί να περιγραφεί ως η επαγγελματική πλευρά της φυσιολογικής λειτουργίας των γονιών, "το κράτημα", η στήριξη ανθρώπων και καταστάσεων μαζί με την ευκαιρία που τους δίνεται για ανάπτυξη»*. Ως κοινωνική λειτουργός «κράτησα» τον Γιώργο και την οικογένειά του, αλλά νομίζω ότι και η κοινωνία μέσα από την ευαίσθητη Εισαγγελέα «κράτησε» με τη σειρά της την οικογένεια. Δυστυχώς όμως αυτή δεν είναι πάντα η περίπτωση σχετικά με τη στάση της κοινωνίας σε τέτοιες περιπτώσεις.

Πιστεύω ότι η Κ.Ε.Α. με την περίπτωση αυτή μπόρεσε να είναι αποτελεσματική γιατί συνέβαλαν κι άλλοι παράγοντες που κατά τη γνώμη μου αποτελούν το πλαίσιο εκείνο μέσα στο οποίο η Κοινωνική Εργασία μπορεί να αποδώσει.

Όπως:

α) Αν π.χ. ο αριθμός των περιπτώσεων που χειρίζονται οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι τέτοιος που να μην τους δημιουργεί ένταση και να τους δίνει τη δυνατότητα να έχουν τον απαραίτητο χρόνο και τη συνέχεια που χρειάζεται ο κοινωνικός λειτουργός για να διαθέσει αποτελεσματικά τον εαυτό του για τον πελάτη. Ήμουν τυχερή απ' αυτή την άποψη.

β) Πιστεύω ότι το κλίμα που επικρατεί σε μια Κοινωνική Οργάνωση μπορεί να έχει επιπτώσεις πάνω στους πελάτες. Όπως ανέφερα πιο πριν είχα την «ασφαλή μου βάση» όπου, μέσα σ' ένα κλίμα εμπιστοσύνης και κατανόησης, μπορούσα να μοιραστώ τα συναισθήματα και τις σκέψεις μου με τους συναδέλφους.

γ) Η καλή συνεργασία που είχα με τη συνάδελφο του Οικοτροφείου ήταν ακόμη ένας θετικός παράγοντας.

δ) Πιστεύω ακόμη ότι έπαιξε ρόλο το γεγονός ότι εργαζόμουν σε διαφορετικό πλαίσιο απ' αυτό όπου η περίπτωση του Γιώργου εντασσόταν. Είναι γνωστό το «σύνδρομο της κούρασης» που οι κοινωνικοί λειτουργοί πολύ συχνά παθαίνουν, ιδίως όταν εργάζονται σε οργανώσεις που οι περιπτώσεις τους έχουν έντονη φόρτιση.

Θα 'θελα ακόμη να αναφέρω το εξής: Αν εμείς οι κοινωνικοί λειτουργοί κοιτάζουμε μέσα στους φακέλους των περιπτώσεών μας ή, αν αυτοί δεν υπάρχουν πια, κάνουμε ένα ταξίδι μέσα από τις επαγγελματικές αναμνήσεις μας, θα βρούμε περιπτώσεις που για διαφορετικούς λόγους, μας έκαναν να δείξουμε περισσότερο ενδιαφέρον και συμμετοχή και ακόμη να νοιώσουμε μεγαλύτερη ένταση. Οι λόγοι μπορεί να είναι «εξωτερικοί» και να πηγάζουν μέσα από τις ανάγκες της περίπτωσης αλλά και από τα συναισθήματα που οι περιπτώσεις διακινούν μέσα μας. Θα θυμάμαι πάντα την περίπτωση του Γιώργου σαν μια απ' αυτές.

Η Joan Hutten (1977) πολύ παραστατικά μιλά ιδιαίτερα για τους κοινωνικούς λειτουργούς που αντιμετωπίζουν δύσκολες περιπτώσεις και αναφέρει: *«Οι Κοινωνικές Οργανώσεις πρέπει να είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένες ώστε να δίνουν υποστήριξη στους κοινωνικούς λειτουργούς μέσα στις ώρες της δουλειάς. Αλλά ακόμη και η πιο καλή Οργάνωση στον κόσμο δεν μπορεί να προλάβει το ενδεχόμενο πολλές φορές η δουλειά να μεταφέρεται (εκτός γραφείου) στα όνειρά μας αλλά και σε άλλες στιγμές της καθημερινής μας ζωής. Αν κάποιος (κοινωνικός λειτουργός) είναι τόσο αποστασιοποιημένος από τη δουλειά του ώστε ποτέ δεν του συμβαίνει κάτι τέτοιο, τότε θα πρέπει να αναρωτηθεί αν η αιτία για μια τέτοια “μη συμμετοχή” οφείλεται στον εαυτό του ή στο πλαίσιο του. Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι μπορεί να συμβεί προσωπική ή επαγγελματική ανάπτυξη, χωρίς συμμετοχή».*

Τελειώνοντας, θα 'θελα να προσθέσω ότι για δύο χρόνια μετά την επιστροφή του στο νησί, ο Γιώργος μου έστειλε κάρτες με ευχές για τις γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα.

Απαντούσα με κάρτες της Οργάνωσης, ευχαριστώντας τον. Σήμερα ο Γιώργος τραβάει τον δρόμο της ενήλικης ζωής του πραγματοποιώντας με επιτυχία και ηρεμία τους στόχους για την επαγγελματική και προσωπική του ζωή.

Επίλογος

Όπως όλοι οι επιστήμονες έτσι και εμείς οι κοινωνικοί λειτουργοί βελτιωνόμαστε, ώστε να έχουμε καλύτερα και πιο υπεύθυνα αποτελέσματα στην εφαρμογή της Κοινωνικής Εργασίας, μέσα από τη συνεχή θεωρητική μας ενημέρωση και μέσα από τις εμπειρίες που ανταλλάσσουμε μεταξύ μας. Αλλά πότε, πιστεύω, ότι τη μεγαλύτερη γνώση και βοήθεια μας την δίνουν οι πελάτες μας.

Αν ποτέ, κατά τύχη, αυτό το άρθρο έρθει στα χέρια του Γιώργου κι αναγνωρίσει μέσα από τις γραμμές τον εαυτό του, θα 'θελα να ξέρει πόσο τον ευχαριστώ γιατί μέσα από τη σύντομη συνεργασία που είχαμε μαζί, με βοήθησε να βελτιωθώ τόσο ως κοινωνική λειτουργός όσο και ως άτομο.

Βιβλιογραφία

- Bowlby, J., (1979). *The Making and Breaking Affectional Bonds*. Tavistock Publications, London.
- Crompton, M., (1982). *Adolescents and Social Workers*. Heinemann Educational Books, London.
- Hutten, J.M., (1977). *Short-term Contracts in Social Work*. Routledge and Kegan Paul L.T.D., London.
- Meyerson S., (1975). Adolescence and sexuality, in *Adolescence, the Crises of Adjustment*, (Ed.) Meyerson S., George Allen and Unwin L.T.D.
- Morrice, J.K.W., (1976). *Crisis Intervention*. Pergamon Press L.T.D. Oxford.
- Varcherker, A. and Muir, B., (1975). Acting-out, rebellion and violence, in *Adolescence and Break-down*, (Ed.) Meyerson S., George Allen and Unwin L.T.D.
- Winnicott, D.W., (1984). *Deprivation and Delinquency*. Tavistock Publications, London.
- Winnicott, D.W., (1965). *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*. The Hogarth Press, London.